

Geçiş Dönemi Evlenme Ritüellerinden Oyun, Eğlence ve Müziğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Bu Ritüellerin İslam'ın Nikâh Şartlarından Biri Olan Aleniyetle İlişkisi

Abdurrahman GÜNEŞ¹

Geçiş Dönemi Evlenme Ritüellerinden Oyun, Eğlence ve Müziğin Psiko-sosyal Boyutu ve Bu Ritüellerin İslam'ın Nikâh Şartlarından Biri Olan Aleniyetle İlişkisi

Öz

Geçiş dönemleri denilen doğum, evlenme ve ölüm gibi yaşamın belli zamanlarında yapılan kutlamalar, kültürden kültüre uygulama biçimleri farklı olsa da hemen hemen her toplumda yaygın olarak görülmüştür. Bunların bir kısmının dinsel düşünce ve amaçlarla icra edilmesi, geçiş dönemlerinin dinsel boyutunu öne çıkarmaktadır. İslam'a göre nikâhın iki şahit huzurunda kılıması asgari koşul olsa da nikâhı topluma duyurarak (aleniyet) zina şüphesini ortadan kaldırmak için yeterli görülmemiştir. Hz. Peygamber'in nikâhı zinadan ayıran vasitanın def çalmak ve ses çıkarmak olduğunu belirtmesi, duyurunun aleniyetin (açıklık) önemini göstermektedir.

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden Döküman Analizi kullanılarak geçiş dönemleri hakkında bilgi verilmeye ve bu dönemlerde icra edilen ritüellerin psikolojik ve sosyolojik yorumları yapılmaya çalışılmıştır. Spor, oyun, eğlence vb. ritüellerin, insanların iletişiminde, sosyalleşmesinde, sıkıntı ve streslerinin giderilmesinde önemli işlev gördüğü anlaşılmıştır. Haram fiiller işlenmedikçe toplumların kendi kültürlerine göre eğlence tertip etmelerinde dinen sakınca olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din sosyolojisi, geçiş dönemleri, evlenme, ritüel, aleniyet, İslâm.

The Psychosocial Dimension of Games, Entertainment, and Music in Transitional Marriage Rituals and Their Relationship with Publicity, One of the Conditions of Marriage in Islam

Abstract

Celebrations held at certain times of life, such as birth, marriage, and death, known as transitional periods, are common in almost every society, although their implementation varies from culture to culture. The fact that some of these celebrations are performed for religious reasons highlights the religious dimension of transitional periods. While the minimum requirement for a marriage to be performed in the presence of two witnesses is the minimum requirement in Islam, publicity is not considered sufficient to eliminate suspicion of adultery by publicly announcing the marriage. The Prophet's statement that the means distinguishing a marriage from adultery is the playing of the tambourine and the making of noise underscores the importance of publicity in the announcement. This research utilizes Document Analysis, a qualitative research method, to provide information about transitional periods and to offer psychological and sociological interpretations of the rituals performed during these periods.

It has been understood that rituals involving sports, games, and entertainment serve significant functions in human communication, socialization, and the alleviation of distress and stress. It has been concluded that there is no religious impediment for societies to organize celebrations according to their own cultures, as long as no forbidden acts are committed.

Keywords: Sociology of Religion, transitional periods, marriage, ritual, publicity, Islam.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Paper Type: Research Article

¹ Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, abdurrahmangunes@firat.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7495-5729

1. Giriş

Aile geçmiş toplumlarında kutsal bir ortam ve sosyo dini bir merkez görevini üslenmiştir. Özellikle Japonlar, Farslar, Romalılar, Hindûlar, Yunanlılar gibi eski medeniyetler, aileyi daha çok ibadetlerin uygulama alanı olarak görmüşlerdir. Bu anlayışın bir sonucu olarak bu gibi toplumlarda aile reisine sırf gücü ve üstünlüğünden dolayı değil, daha çok onun aile içinde gerçekleştirdiği dini etkinliklere karşılık saygı gösterilmiştir. Çünkü aile reisliğini yürüten baba bir yandan da kült birliğinin başkanlığını yapmaktadır (Wach, 1990: 68-72).

Din, aile kurumu üzerinde etkili olduğu gibi karşılıklı etkileşim kuralı gereği doğal olarak aile de bireyin dini yapılanmasında önemli bir işlev üslenmiştir. Çocuk diğer eğitimleri yanında din eğitimi yani dini sosyalleşme sürecinin ilk basamağını da aile içerisinde geçirir. Aile sadece dini bilgilerin çocuğa teorik olarak aktarıldığı bir mekân değildir, aynı zamanda başta anne ve baba olmak üzere diğer aile üyeleri tarafından dinsel ritüellerin pratik uygulaması da burada yapılmaktadır. Aile ortamında kurbanların kesilmesi ve doğan çocuklara isim verme merasimleri, inisasyon denilen geçiş dönemine ait törenler vb. hep aile ortamında gerçekleştirilir. Bütün bu dinsel eylem ve söylemler, aileye kutsallık kazandırmakta ve bu birliği kan bağının önüne geçirerek dini bir oluşum haline getirmektedir (Freyer, 1964: 41-43).

Bütün toplumlarda geçiş dönemleri (doğum, evlenme, ölüm vb.) denilen yaşamın farklı pozisyonlarında icra edilen çeşitli türden eğlenceler ve kutlamalar hep var olmuştur. Toplumdan topluma göre uygulama biçimleri farklı olsa da esasında işin özü ve amacı hep aynı olmuştur.

Eğlence kültürü, insanlık tarihiyle yaşıt bir olgudur ve insanın yaşamını sürdürdüğü her yerde çok farklı tarzlarda tezahür etmiştir. İnsanoğlu var olduğu günden beri hayatın zorluk ve sıkıntıları karşısında çeşitli vesilelerle eğlenmeye ve hoş vakit geçirmeye her zaman ihtiyaç duymuştur. Yoğun çalışma temposu ve koşturmaca hayat düzeni içerisinde bir süre dinlenmeye, özgürleşmeye ve eğlenmeye zaman ayırmak, insanın hem bedensel hem de ruhsal yapısı üzerinde olumlu etki bırakmakta ve rahatlatmaktadır. Bireyleri, sıkıntılı ve stresli hallerde rahatlatan veya rehabilite eden bir eylem olması itibarıyla oyun ve eğlencenin psikolojik ve aynı zamanda sosyolojik boyutu da son derece önemlidir. Eğlence, oyun, spor aktiviteleri toplumun örf, adet ve kültürüne göre farklılaştığı gibi, sanayileşme ve modernleşme süreçleriyle ilişkili olarak bilgi ve teknolojik gelişmişlik düzeyine göre de değişiklik göstermektedir. Eğlence etkinlikleri, aynı zamanda yaşanan dönem, zaman, mekân ve olaylarla da ilişkilidir ve bütün bu etmenlerden bağımsız olarak düşünülemezler. Gün geçtikçe büyüyüp yaygınlaşan ve sektörel bir yapıya dönüşen eğlence kültürü, başta ekonomi olmak üzere sosyal yapının her alanı üzerinde etkisini göstermektedir (Yeşil, 2012: 1; Kocabay Şener, 2016: 52-53).

Eğlenme amacına yönelik her türlü etkinlik, toplumların kültürel yapısıyla özel bir biçim almaktadır, aynı zamanda ilgili toplumun dini inanç ve düşüncesi ile yakından ilişkilidir. Daha açık bir ifade ile eğlence kültürü ve aktiviteleri dinsel düşüncelerin etkisi ile farklılaşmakta ve inanç sistemine uygun bir şekil alarak dini bir meşrulaştırma sürecine girmektedir. Oyun ve müzik gibi eğlenceler, dini düşünce ve saiklerle yapıldığında kutsal bir anlam kazanmaktadır. Antik Yunan ve Roma'da oyunlar ve çeşitli türden sportif faaliyetler, festivaller vb. çok yaygın olarak icra edilmiş ve özellikle Roma'da bu tür etkinliklere dinsel bir mana yüklenmiştir. Dolayısıyla katılımın dini bir görev telakki edildiği bu ritüellere iştirak etmeyenlerin Tanrı tarafından cezaya çarptırılacağına inanılmıştır (Korstanje, 2009: 16).

Sanayileşme ve modernleşme süreçleri, insanların zihin kodlarını, dünyaya bakışlarını, değer yargılarını, teknolojik gelişmelerin de etkisiyle ciddi anlamda değiştirmiştir. Bu değişimden dini duygu ve düşünceler, ritüeller ve her tür pratikler de etkilenmiş ve değişmiştir.²

² Boş zamanlarda yapılan spor, oyun, eğlence gibi her türlü etkinlikler Boş Zamanlar Sosyolojisi'nin araştırma alanı içerisinde yer almakta ancak dini düşüncelerle icra edilmesi durumunda Din Sosyolojisi'nin de ilgi alanına girmektedir. Sosyolojik bir olgu olarak eğlence konusunu ele alan çalışmaların başında Ben Fincham'ın 2016 yılında yayınladığı *The Sociology of Fun* adındaki eseridir. Bu eser Fatma Ülkü Selçuk tarafından çevirisi yapılmış ve 2018 yılında Nobel Yaşam Yayınevi tarafından basımı gerçekleştirilmiştir (Aytaç, 2006: 28; Demirtaş, 2024: 1).

Ailenin temelini oluşturan nikâhın kıyılması ve devamında gerçekleştirilen evlenme olgusu, İslam'a göre Allah'ın emri ve Hz. Peygamber'in sünneti olarak değerlendirilmektedir (Nur, 24/32; İbn Mace, 1).

Hız. Peygamber, İslam öncesi cahiliye döneminde yapılagelen ve içinde kumar, israf, içki, zina gibi haram kılınmış eylemleri içeren her türlü eğlence ve oyunları yasaklamıştır. Kimi eğlence türlerini de dinen haram kabul edilen fiil ve davranışlardan arındırmak suretiyle meşru hale getirmiştir (Bozkurt, 1994-b: 488; Pırlanta, 2015: 640-644).

Zamanını israf etmeden, çok aşırıya gitmeden ve İslam'ın koyduğu haram sınırlarını aşmamak kaydıyla düğünlerde eğlenme amaçlı etkinliklerin yapılması meşru görülmüştür. Hız. Peygamber, düğünlerde bu tür eğlence amaçlı eylemlere izin verdiği ve bir kısmına da iştirak ettiği rivayet edilmektedir (Yaran, 1994: 16). Hız. Peygamber, risalet döneminde spor ve oyun gibi yarışmaları önemsemiş ve kendisi de bizzat iştirak etmiştir. Rukane isimli birisiyle güreş yapmış ve at yarışlarına bizatihi katılmıştır (Ebu Davud, Libas, 24; Buhari, Cihad, 56). Ayrıca Hız. Aişe ile koşu yarışına girdiği, bu yarışmaları ümmetine tavsiyede bulunduğu için sahabilerin de bu tür yarışmalara katıldığı rivayet edilmektedir (Ebu Davud, Cihad, 68). Bu tür eylemlerle Hız. Peygamber, toplumda barış, sevinç ve kaynaşmaya, hoş ve eğlenceli vakit geçirmeye zemin hazırlamıştır. Bunun yanı sıra at yarışlarına katılmayı teşvik etmiş hatta kazananlara ödül vermiş ve kendisi de çoğu kez bu tip sportif faaliyetlere katılmıştır (Nesai, Hayl, 16; Tirmizi, Cihad, 22). Bu örnek söylem ve eylemleriyle Resulullah'ın insan psikolojisine önem verdiği, İslam'ın temel prensiplerine aykırı olmamak kaydıyla spor, oyun ve eğlence gibi insanlar arasında kaynaşmaya ve neşelenmeye vesile olan aktiviteleri teşvik ettiği anlaşılmaktadır. Hız. Peygamber'in yukarıda bahsi geçen koşuyu sefer halinde iken ve eşi Hız. Aişe'nin sıkıldığı ve bunaldığı bir dönemde yapmasının da ayrıca bir anlamı vardır (Özbek, 2020: 11).

Hız. Peygamber'in Müslümanların tüm kesimlerinin ortak bir zeminde sevinç, neşe ve mutluluk içerisinde yaşamalarını hep arzu etmiş, önemsemiş ve bunu temin etmek için bir tavsiyesi ve uygulaması da şöyle olmuştur: Hız. Peygamber, genellikle Medine'de bayram namazlarını musalla denilen açık alanda kıldırmıştır. Adet halinde olan kadınların namazı eda edemeseler bile bayramın coşku ve sevincine ortak olmak, moral ve motivasyonlarını sağlamak üzere musallaya gelmelerini istemiştir. Öyle ki, elbisesi müsait olmayanların ödünç almalarını bile emretmiştir (Buhari, İdeyn, 20).

Hız. Peygamber'in sözlü ve fiili uygulamalarından verilen örnekler, İslam'ın düğün, eğlence ve toplu kutlama anlayışını ortaya koymaktadır. Hal böyle iken günümüzde düğünlerde haram kılınmış her tür söylem ve eylemlerin icra edilmesini İslam'ın sünnet anlayışı ile açıklamak mümkün görünmemektedir. Öte yandan meşru daire içerisinde olmak koşuluyla oyun ve eğlence bizzat Hız. Peygamber tarafından tavsiye edilmesine rağmen günümüzde bazı düğün törenlerinde mersiyeler, ağıtlar söylenerek sevinç ve mutlulukların matem ve yas ortamına dönüştürülmesi de doğru değildir (Çolak, 2017: 53).

Bu araştırmada toplumun temeli olarak kabul edilen aileden ve geçiş dönemlerinden (doğum, evlenme, ölüm) söz edilmiştir. Bunlardan çalışmanın konusu gereği özellikle evlilik sürecinde gerçekleştirilen belli başlı oyun, eğlence ve ritüellerden bahsedilmiştir. Bu ritüeller genelde dinlerle ve özelde İslam dini ile ilişkileri açısından ele alınmıştır. Ailenin kuruluş basamaklarından nikâh ve evlenme törenlerinin İslam'ın nikâhta aleniyet şartı ile ilişkisi bu araştırmanın önemli problem cümlelerinden birini oluşturmaktadır. Nikâh ve evlilik süreçlerinde gerçekleştirilen her türlü oyun, eğlence, müzik gibi ayin ve ritüellerin birer etkinlik olmanın yanı sıra ayrıca psikolojik ve sosyolojik boyutları daha doğrusu topluma sağladığı katkıları açısından da gerekli değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Sosyal bilimler alanında kullanılan Doküman Analizi Yöntemi'nde, dokümanları temin etme, güvenilir kaynaklar olup olmadığının kontrolü, anlam ilişkisi kurma, verilerin analizini yapma ve değerlendirerek sonuca ulaşma gibi süreçler takip edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 190-194). Doküman analizi kapsamında; ilgili akademik makaleler, tezler, kitaplar, alan araştırması raporları ve kültürel ritüellere ilişkin yazılı kaynaklar incelenmiştir. Dokümanların seçiminde şu ölçütler dikkate alınmıştır: Konuyla doğrudan ilişkili olması, akademik ve güvenilir kaynak niteliği taşıması, sosyolojik ya da kültürel analiz içermesi ve güncellik ve alan yazında referans gösterilme durumunun bulunmasıdır. Seçilen dokümanlar içerik açısından sistematik biçimde

incelenmiştir. Analiz süreci ise şu aşamalardan oluşmuştur: Dokümanların temin edilmesi ve sınıflandırılması, metinlerin ayrıntılı okunması, tematik kodların oluşturulması, elde edilen verilerin kategorilere ayrılması ve bulguların karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesidir (Punch, 2006; Yıldırım ve Şimşek, 2011: 192). Veriler betimsel analiz yöntemiyle yorumlanmış; evlilik ritüellerinin sosyolojik işlevleri, kültürel anlamları ve dini referanslarla ilişkisi çerçevesinde değerlendirilerek sonuca ulaşılmıştır.

2. Geçiş Dönemleri ve Evlilik Ritüellerinin Sosyolojik Anlamı

2.1. Geçiş Dönemleri

Marshall, geçiş törenlerini insanın toplumsal statüsünde oluşan değişim esnasında icra edilen ritüeller olarak ifade etmektedir (Marshall, 1999: 832). Bu dönemlerde icra edilen çok çeşitli uygulamalara Rites of Passage ismini vererek etnolojiye kazandıran Van Gennep isimli halkbilimcisidir. Doğum, sünnet olma, evlenme, ergenlik dönemi, ölüm vb. gibi yaşamın farklı dönemlerine geçiş süreci, ister geleneksel isterse modern olsun hemen hemen her toplumda önemsenerek çok farklı ritüel ve etkinliklerle kutlanmıştır. Toplumdan topluma değişiklikler gösteren bu dinsel ve büyüsel pratikler, her toplumun kültürel değerleri arasında yer alsa da daha çok geleneksel toplumlarda önemsenmiş ve coşku ile icra edilmiştir. Bu dönemlere geçişte yapılan ayin ve ritüeller, bir yönüyle statü ve konum değişiminin sevinç ve coşkusunu izhar edip meşrulaştırırken bir yönüyle de çıkabilecek olası çeşitli büyüsel ve sihirsel tehlike ve problemlerden korumayı hedeflemektedir (Örnek, 1971-a: 93, 230; Örnek, 1971-b: 11).

Geçiş törenleri, bireyin dinsel yaşamı içerisinde önemli rol oynamaktadır. En önemli geçiş ayinlerinden biri yeni yetişen çocuk ve gençlerin yetişkinler grubuna katılması yani, bir yaş kategorisinden bir başka yaş kategorisine geçişidir. Çocuk ilk doğduğunda sadece biyolojik bir varlıktır, ne ailesi ne de cemaati tarafından kabul görmemiştir. Yapılan belli ayinlerden sonra birey ancak cemaatiyle bütünleşebilmektedir Aynı zamanda doğum, evlenme ve ölüm olguları için de geçişler önemsenmekte ve çeşitli törenlerle kutlanmaktadır. Evlilik olgusunda da aynı şekilde bekâr grubunda yer alan genç, yapılan ayin ve ritüellerle ancak evliler toplumuna ve aile reisliğine kabul edilmektedir (Eliade, 1991: 161).

Van Gennep'a göre geçiş ayinleri, toplumsal yaşam içerisinde bireyin kazandığı yeni sosyal ve kültürel statü ve rolleri ifade etmektedir. Geçiş ritüellerinin ayrılma (separation), geçiş (transition) ve yeni bir statüyü kazanma (incorporation) olmak üzere üç aşaması vardır. Ayrılma (separation), bireyin halen içinde bulunduğu sosyal ve kültürel pozisyonundan sembolik ayrılışını simgelemektedir. Bu dönemde tıpkı sünnet ritüeli ile gençliğe, mezuniyet merasimleriyle iş hayatına birey, kendini nasıl hazırlıyorsa aynı şekilde bir sonraki geçiş (transition) aşamasına da hazırlık yapmış olmaktadır. Geçiş (transition), bireyin yeni bir statüye ve kimliğe geçme ve aynı zamanda bekleme/hazırlık devresi olduğu için Van Gennep bu döneme "liminal" (eşik) adını vermektedir. Incorporation denilen son aşamada birey artık yeni bir kimlik ve statü kazanmış ve bu konum toplum tarafından onanmıştır. Evlilik esnasında icra edilen ayin ve ritüeller, çiftlerin toplum tarafından bilinmesine, tanınmasına ve onaylanmasına vesile olmaktadır. Antropoloji ve sosyolojide insan yaşamının devrelerini ve değişimini anlamak için çok kullanılan geçiş dönemi ritüelleri, bu aşamaların ve statülerin toplumun her kesiminin duymasına ve meşrulaştırılmasına büyük katkı sağlamaktadır (Van Gennep, 1960: 5, 20, 40-49).

Daha önce ifade edildiği gibi, geçiş dönemleri ve ilgili aktiviteler özellikle iptidai toplum düzeninde daha yaygın ve etkili olmuştur. Evrensel birer döngü olan geçiş dönemleri, insanları yeni sosyal yaşam, statü ve roller sistemine hazırlamaktadır. Yeni toplumsal statüyü kazanan birey, eski alışkanlıklarını bırakarak yeni görev, rol ve sorumluluklarla muhatap olmaktadır. Örneğin evlenen bir kimse bekârlıktan ayrılmasıyla toplumdaki statüsü değişmiş ve bunun yanı sıra itibarı da artmıştır. Çocuk sahibi olması halinde her iki çift artık anne veya baba statüsünü elde ettiği için toplumda ayrı bir değer ve saygınlık elde etmiştir. Ayrıca eski toplumlarda doğuran kadın kısır olana göre hep değerli kabul edilmiş, evliliğin ancak çocuk sahibi olmakla tamamlandığı düşüncesi hâkim olmuştur. Öyle ki, çocuk sahibi

olamayanların bir eksikliğinin olduğuna inanılmış ve öldükten sonra çocuğu bulunanlara verilen onurlandırma hakkından da istifade ettirilmemiştir (Bruhl, 2006: 221; Campbell ve Moyers, 2010: 20).

Toplumsal hayat düzeni içerisinde önemli bir yer işgal eden ve doğal dini gruplardan biri olan aile, nikâh ve evlilikle ancak gerçekleşebilmektedir. Bu perpektiften bakıldığında aile ile geçiş dönemlerinden evlilik birbirini tamamlayan iki önemli kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Giddens, 2000: 148).

Evlenme, toplumlara göre farklı adet ve inanç uygulamaları çerçevesinde gerçekleştirilse de her toplumda var olan hayatın önemli geçiş dönemlerinden biri olmuştur. Geçiş dönemleri insanın sosyal yaşam serüveninde değişim ve farklılaşmayı ifade etmesi açısından toplumca önem atfedilen temel nirengi noktaları ve önemli eşikler olarak kabul edilmektedir. Geçiş dönemlerinde yapılan ayin, tören, eğlence gibi etkinliklerle bireyin toplumsal statü ve rollerinde oluşan değişim insanlara duyurulmuş olmaktadır. Yeni bir grup, statü ve roller sistemine girmiş olan birey, aynı zamanda kendi seviyesindeki insanlarla bütünleşmiş olmaktadır (Sümbül, 1997: 126).

Diğer toplumlarda olduğu gibi Türkler’de de İslam öncesinden beri bireyin toplumsal statüsünde oluşan her türlü değişim coşkulu ve görkemli dinsel tören ve ziyafetlerle kutlanmıştır (Özdemir, 2005: 185).³ Esasında bu tür pratik ve uygulamalar, sadece belli bir yöre ve bölgeyle sınırlı değildir, araştırmalar bütün dünyada benzer tören ve ritüellerin icra edildiğini ortaya koymuştur (Acıpayamlı, 1961: 140).

2.2. Ritüeller ve Sosyolojik Anlamı

Marshall, ritüeli, “uygun zamanda yerine getirilen ve sembollerin de kullanılabildiği, sık sık tekrarlanan bir davranış modeli” şeklinde tanımlamış ve Türk Dil Kurumu’nun Güncel Türkçe Sözlüğü’nde ise bu kavrama “Bir din veya inanç sistemine ait ibadet, ayin, merasim ve bu sırada uyulması gereken kurallar” anlamı verilmiştir (Marshall, 1999: 623; TDK. gov. tr). Kimi tanımlamalarda ritüel, dini olsun veya olmasın bir insan grubunun belli zaman aralığında toplum tarafından bilinen ve benimsenen davranış kalıpları olarak değerlendirilmiştir (Öztürk, 2009: 950). Bu arada çok yakın anlamları nedeniyle zaman zaman birbirine karıştırılan seremoni ile ritüel arasındaki ince ayrıntıya da değinmek gerekir. Ritüel, bireysel olabildiği gibi bir topluluk tarafından da icra edilebilmektedir. Seremoni ise daha çok kolektif bir insan grubunun gerçekleştirdiği pratik ve uygulamalara denilmektedir (Hanko, 2009: 205).

Goffman, insanların bir arada bulunmalarından dolayı ortaya çıkan bütün olaylara etkileşim ritüelleri (interaction rituals) adını vermektedir. Bunlar bireyler arasında ister sözlü olarak olsun, isterse jest, mimik ve davranış gibi sözel olmayan yollarla olsun iletilen ifadelerden oluşmaktadır. Goffman ritüelleri, “aktörün alıcıya karşı takdirini somut bir biçimde gösterdiği takdim ritüelleri; yasaklamalar, engellemeler ve tabular şeklinde tezahür ederek alıcının aktöre karşı belli bir mesafe koyma hakkını ihlal etmemesi için aktörün yapmaktan sakınması gereken eylemlere işaret eden kaçınma ritüelleri” olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Takdim ritüelleri, aktörün alıcı konumunda bulunan kimselere karşı nasıl davranacağına dair verdiği bildirimleri ifade etmektedir. Bu ritüel, çeşitli kurallarla belli yasakları değil, verilen emir ve talimatları kapsamaktadır. Daha açık bir söylemle takdim ritüelleri, nelerin yapılması gerektiğini ortaya koyar. Buna karşılık kaçınma ritüelleri, nelerin yapılmaması gerektiğini belirtmektedir (Goffman, 2017: 12, 83-85). Radcliffe-Brown ayin, ritüel vb. pratik ve uygulamaların bir dini tanımak, anlamak ve incelemek açısından son derece önemli olduğunu şöyle ifade etmektedir:

³ Bazı Türk toplumlarında düğün evini belirlemek ve töreni halka duyurmak maksadıyla evlere, direklere, ağaçlara vb. yerlere bayrak asma gelenekleri vardır. Evlerde dikilen direklere veya yakınında bulunan ağaçlara asılan bu bayrak veya bezlerin aynı zamanda kutsal bir anlamı vardır. Bayrak nasıl ki, bir milletin bağımsızlığının simgesi ise evlilikle de yeni ve bağımsız bir ocak veya yuva kurulduğu için düğün evine ve çevresine bayrak asılması müstakil yeni bir toplum biriminin kuruluşuna işaret etmektedir. Bayrağın dikilmesi törenin başladığının işareti olduğu için davullar ve diğer çalgılar bununla start almış olurlar (Ögel, 1971: 167; Kalafat, 1998: 80).

“Herhangi bir dini incelerken her şeyden önce özellikle dinsel eylemleri, törenleri ve bireysel veya kolektif şekilde yapılan dinsel ritleri incelememiz gerekir” (Radcliffe-Brown, 1968: 328).

Ritüel, her ne kadar daha çok dinsel anlamları ifade etse de seküler ve din dışı alan ve boyutlar için de kullanılabilir. Sembolik birçok anlamı içinde barındıran ritüeller, katılan insanların duygularına da hitap ederek onları coşturur. Aynı zamanda grup aidiyetinin ve değerlerinin kuvvetlenmesinde ve korunmasında önemli işlev görmektedir. Durkheim, kutsal ve din dışı diye yaptığı ayrımında ritüelleri kutsal kategorisinde ele almakta ve ritüellerin toplumun kaynaşmasında ve dayanışmasında temel bir işlev gördüğünü vurgulamaktadır (Durkheim, 1923: 89; Marshall, 1999: 623; Kirman, 2011: 42). Douglas da ritüellerin, toplum üyeleri arasında bir iletişim ve haberleşme ortamı oluşturduğu aynı zamanda bir sosyal kontrol sistemini de tesis ettiği ve toplumda tesanüt, dayanışma ve kaynaşmanın oluşmasına büyük katkı sağladığı görüşünü desteklemektedir (Douglas, 1970: 55).

Ritüeller, özellikle yazısı bulunmayan eski toplumlarda örf, adet gelenek ve kültürün sözlü olarak kuşaklara aktarılmasında önemli bir iletişim görevi görmüştür (Assman, 2001: 143). M.Ö. 3. Yüzyılda yaşamış olan Çinli filozof Hsün Tzu, ritüel, ayin, merasim ve törenlerin toplumsal bütünlükte üslendiği önemli rolü gayet veciz olarak şöyle ifade etmektedir: “Törenler, parçaları bir arada tutan bağdır, eğer bağ çözülürse parçalar da darmadağın olur” (Radcliffe-Brown, 1968: 328).

Ritüelle ve ayinler çoğunlukla dinsel amaçla gerçekleştirilen ve adına litürji denilen belli kurallar çerçevesi içerisinde icra edilir. Bu ritüel ve ayinler toplumun kültürel ve dinsel yapısına göre değişiklik gösterir ve dini sosyalleşme sürecinde önemli işleve sahiptirler (Kirman, 2011: 42).

Örf, adet ve toplumsal değerlerle ilişkili olarak şekillenen ritüellerin, toplumların sosyalizasyonunda, etkileşiminde ve değerlerin yeni nesillere aktarılmasında etkin rolleri vardır. Sık sık tekrarlanabilmeleri açısından ritüeller, aynı zamanda toplumsal düzen ve ahengin hızlı ve normal olmayan bir tarzda değişmesine ve dejenere olmasına engel olurlar ve toplumsal istikrarı sağlarlar. Ancak dünyada hızla gelişen dijitalleşme ve küreselleşme süreçleri, toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi ritüelleri de olumsuz yönde etkilemekte ve hatta ortadan kaldırmaktadır (Han, 2022: 8-9, 23).

3. Psiko-Sosyal Yönden Oyun, Eğlence ve Müzik

Eğlence, neşeli ve hoşca vakit geçiren şey, eğlenip güzel vakit geçirmek üzere düzenlenen toplantı gibi anlamlar içermektedir (Türkçe Sözlük-1, 1998: 678). E. Güngör, eğlenceyi haz ve heyecan veren bir davranış modeli olarak tanımlar ve eğlencenin diğer insan davranışlarından ayrılan en mühim yönünün “gayesinin kendinden olması” vasfını gösterir (Güngör, 1981: 15).

Eğlence ve oyun gibi sosyal etkinlikler, çoğunlukla insanların dinlenme ve boş zamanlarında icra edilmektedir. Bu aktivitelerin insanlar üzerinde olumlu etkileri olduğu gibi aksine bir takım olumsuzlukları da sebebiyet vermektedir. Konu ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda birbirinden çok farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bazı araştırmalarda, oyunlara iştirak eden oyuncuların psikolojik iyi oluş ve dayanma gücüne katkısı açısından değerlendirilerek olumlu bulunduğu, kimi araştırmalarda da aksine insanların bağımlılık derecesinde kendilerini kaptırmaları ve zamanlarını israf etmeleri gibi sakıncalar gerekçe gösterilerek iyi karşılanmadığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır (Garcia Gil vd., 2022: 350).

Olumlu tarafından bakılınca oyunlar, bir eğlence aracı olmasının yanı sıra stres, depresyon, oyun bağımlılığı gibi insanların zihinsel, duygusal ve sosyal yaşantısı üzerinde çok yapıcı etkiler bırakabilmektedir. Özellikle dijital oyunların oyuncuların öğrenme becerilerini artırdığı, rekabetçi bir ruh, bilişsel ve duygusal gelişimine olumlu katkı sağladığı araştırmalarla tespit edilmiştir. Bunlara ilave olarak dinlenme, eğlenme, ruhsal yönden deşarj olma, sosyalleşme, sosyal dayanışma, aile ve akraba ilişkilerinin güçlenmesi, sağlıklı yaşama, eğitsel ve dinsel yönden katkı sunması, ekonomik bir hareketlilik sağlaması gibi birçok yönden bireye ve topluma pozitif bir katkı sağlamaktadır (Okumuş, 2001: 69-70).

Eğlence olgusu, esasında sadece insanın psikolojik ve ruhsal dünyası ile ilişkili değildir, aynı zamanda bedensel bir dizi hareketleri içerdiği için biyolojik bir niteliği de vardır. Türleri ve uygulama biçimleri farklı olsa da toplumun tüm kesimlerine mal olduğu için işin sosyolojik boyutu da dikkat çekmektedir. Oyun ve eğlence insan yaşamının hemen her evresinde mühim bir yer tutmuştur. Çalışma koşulları içerisinde sürekli aynı ve rutin işleri yapan insanlar, bu monotonluktan sıkılmaya başlarlar. Boş ve dinlenme zamanlarında eğlenmek, insan için bir rahatlama ve ferahlama vesilesidir. Çeşitli oyun, eğlence ve müzik vb. aktiviteler, ruhsal yönden adeta bir terapi görevi görerek insanları rahatlatmakta ve nihayetinde mutluluk vermektedir. Eğlence ve oyun esasında insanın doğasında var olan ve insanı neşelendiren bir duygudur. Bu nedenledir ki Batılılar, insanın bu vasfını ifade etmek için “homo ludens”, (oynayan insan) tabirini kullanmaktadırlar (İnam, 2016: 250; Kirman, 2005: 20).

Zorunlu çalışma süreçleri dışında kalan ve insanın kendisini özgür hissettiği zaman dilimi, boş zaman olarak isimlendirilmektedir. Teknoloji ve bilişim alanındaki hızlı gelişmeler ve makinalaşma süreçleri insanın çalışma sürelerini azaltınca gayet doğal olarak boş zamanlarını da çoğaltmıştır. Boş zamanlarda yapılan her türlü spor, oyun ve eğlenceler, bireylerin yeniden şarj olmasını ve enerji depolamasını sağlamakta moral ve motivasyonu üzerinde olumlu etkiler bırakmaktadır. İ. Haldun da müziğin insanın ruhsal âleminde ince ve yumuşak bir duygu oluşturmaya nedeniyle önemli bir olgu olduğuna işaret eder (İ. Haldun, 1986: 427; Adorno, 2011: 60).

Spor, insanın sadece bedensel gelişimini değil ruhsal, zihinsel ve kültürel yönden de gelişimini ve ilerlemesini sağlamaktadır. O halde her türlü sportif faaliyetlerin birer eğlenceden ibaretmiş gibi düşünülmesi doğru değildir. Bunların yanı sıra sporun insana ve dolayısıyla ilgili topluma ekonomik, teknolojik, sanatsal gibi daha birçok katkısından söz edilebilir (Selçuk, 1990: 10). Diğer yandan çocukların kişilik ve kimliklerinin oluşmasında ve şekillenmesinde önemli işlev görmektedir. Takım ve grup ruhunu, mensubiyet duygusunu ortaya çıkarmakta ve paylaşma alışkanlığını kazandırmaktadır. Çocuğun bu anlamda gelişmesi en az fiziksel gelişimi kadar önem taşımaktadır. Daha doğrusu, bu gelişim alanlarını birbirinden ayrı ve bağımsız olarak değil, bir bütün halinde ele almak gerekir. Bedensel gelişim ne kadar çocuk için hayati bir öneme sahipse ruhsal ve sosyal alan da o kadar önemlidir (Aracı, 1999: 90). Bütün bunlara ilaveten spor müsabakaları ve diğer her türlü eğlence ve oyun gibi sosyal etkinlikler, insanları aynı zamanda eğitir ve disiplin altına alır. Ahlaki ilkelerin yerleşmesine, paylaşma, adalet, doğruluk, azim ve gayret gösterme gibi olumlu duygu ve düşüncelerin bireyde kökleşmesine önemli katkılar sunar. İnsanın yaratılışında var olan yıkıcı ve saldırganlık gibi duyguların törpülenmesinde bilhassa gençlerde biriken negatif enerjinin olumlu yönde harcanmasında büyük işlev görmektedir (Alpman, 2001: 99). Çeşitli oyun ve eğlenceler, diğer sportif faaliyetler, insanın sıkıntı ve stresini alarak rahatlatır ve mutlu eder. Ancak bu toplumsal eylemler, kişinin yaş, eğitim ve yetiştirme tarzına göre değişir. Dolayısıyla herkesin içinde bulunduğu ve yaşadığı kültürel çevreye ve duruma göre etkinliklerden yararlanma ve mutlu olma derecesi değişiklik göstermektedir (Kökten, 2007: 409-410).

Gazali'ye göre meşru daire içerisinde ve ölçülü olarak yapılan oyun ve eğlenceler, kalbi rahatlattığı gibi sıkıntı ve stresi giderir. Bedendeki yorgunluk, atalet, tembelliği gidererek ruhsal dünya üzerinde olumlu etkide bulunur. İnsan vücuduna verdiği dinçlik ve ruhsal âlem üzerindeki bu olumlu katkısının ibadetlere de aynen yansıtacağını göz önünde bulundurarak Gazali, oyun ve eğlencenin nafil ibadet hükmünde olduğunu ileri sürmektedir (Gazali, tsiz: 366; Bozkurt, 1994-b: 484).

Eğlence etkinlikleriyle bireyler arasında iletişim, etkileşim sağlandığı gibi toplumsal bir kaynaşma için de zemin hazırlanmış olmaktadır. Müzik ve oyun gibi toplu icra edilen sanat etkinlikleri insanlar arasında ortak bir duygu ve düşüncenin oluşmasını sağladığı gibi kitlesel bir rahatlama ve ferahlama imkânı sunmaktadır. Aynı durum dinsel amaçla gerçekleştirilen her türlü ayin, ritüel ve etkinlikler için de söz konusudur (Podilchak, 2013: 688; Kirman, 2005: 21).

Oyun, yarışma ve eğlence gibi adlar altında gerçekleştirilen her türlü spor etkinlikleri, temelde insanın fiziksel kapasitesini harekete geçirmeyi hedeflemektedir. Bütün bu sportif eylemler, sadece birer bireysel olay gibi değerlendirilemez, ekonomik, zihinsel, sosyal, kültürel boyutlarıyla da dikkat çekmektedir. Daha önce belirtildiği gibi, bireyler arasında toplumsal barışın sağlanması, sosyalleşme,

kaynaşma, dayanışma ve aidiyet ruhunun oluşması, mücadele ve ilerleme anlayışının yerleşmesi vb. gibi birçok katkılar sunmaktadır. İş bölümü ve farklılaşmanın giderek hızla yaygınlaştığı günümüz dünyasında insanlar arasında sevgi, muhabbet, dayanışma duygusu giderek azalmaktadır. Spor ve eğlence adıyla gerçekleştirilen her eylem, sağladığı fiziksel ve psikolojik yararlar yanında toplumsal olarak da insanların çatışma, huzursuzluk, gerginlik gibi her türlü olumsuz tutum ve davranışlarının önlenmesinde önemli bir payı vardır. Spor kulüpleri, diğer sivil toplum örgütlerinde (vakıf, dernek, sendika vb.) olduğu gibi toplumsal barışı sağlamada önemli işlevler görmektedir (Diana ve Mears, 2004: 40; Yetim, 2000: 66). Spor ve eğlence kültürünün insana ve topluma kazandırdıkları bunlarla sınırlı değildir. Bu türden etkinliklerin sağlık açısından faydaları anlatmakla bitmeyecek kadar çoktur. Düzenli olarak yapılan sportif hareketlerin insanın fiziksel yapısı üzerinde olumlu etkileri vardır. Özellikle teknolojinin getirdiği kolaylıklar günümüzün insanını hareketsiz ve sedanter bir yaşam sürdürmeye adeta zorlamıştır. Bu açıdan bakıldığında spor, eğlence, etkinlik gibi adlar altında gerçekleştirilen her türlü eylemler, başta kalp ve damar hastalıkları olmak üzere birçok rahatsızlıkların önlenmesinde önemli yer tutmaktadır. Farabi de müziği, nağmeleri güzel ve etkili hale getiren bir sanat olarak ele almaktadır (Baumann, 1994: 79; Farabi, 1998: 10).

Eğlencelerde müziğin kullanılması, insanlık tarihi kadar eskilere uzanmaktadır. Çalgı aletleri sadece eğlenme amacıyla değil, aynı zamanda ayin ve törenlerde dinsel bir gösteri aracı olarak kullanılmıştır. İsrail oğullarında “Rabbe Terennüm” denilen ritüel def çalınarak gerçekleştirilmektedir. Eski Türk toplumlarında icra edilen ve şölen olarak isimlendirilen düğünlerde müzik çalınır ve misafirlere çeşitli ikramlarda bulunulurdu. Yemekli olarak tertip edilen bu eğlencelere ayrıca toy ismi de verilmektedir (Bozkurt, 1994-a: 483). Gazali, musikiye o kadar önem verir ki, musiki ve nağmeler karşısında etkilenmeyen insanların mizacında kabalık olduğunu söyler ve hatta bu tıyneteki kişileri psikolojik açıdan sorunlu tipler olarak değerlendirir (Gazali, tsiz: 351; Bozkurt, 1994-b: 487). Ancak her şeyde olduğu gibi oyun ve eğlencenin aşırıya götürülmesi durumunda insanda bağımlılık oluşturabilmekte özellikle şiddet içeren oyunlar, yeni yetişmekte olan genç kuşaklar üzerinde dijital dikkatsizlik ve uykusuzluk gibi sorunlara sebebiyet vermektedir (Çeken, 2024:185). Bu etkinliklerde toplumun değer ve normlarına ters düşen uygulamaların sergilenmesi, başkalarının rahatsız edilmesi, daha önce değinildiği gibi israfa girilmesi vb. açılardan bakıldığında oyun ve eğlence olumsuz bir olgu olarak değerlendirilmiştir. Bunlardan biri de Baudrillard’dır. O, eğlenceyi sadece boş zamanların değerlendirilmesi ya da ruhsal yönden bir deşarj ve rahatlama olayı olarak ele almaz, bunu bir zaman israfı kapsamında değerlendirir (Baudrillard, 2013: 187). Ancak bu farklı kanaatlerin oluşmasında bireylerin demografik özelliklerinin önemli bir payı vardır. Nitekim Türkiye’de yapılmış bir araştırmaya göre katılımcıların eğitim ve ekonomik düzeyleri yükseldikçe düğünlerde eğlenceleri meşru görme oranları da buna paralel olarak artış göstermiştir (Konut, 2012: 48-49).

4. İslam Evliliklerinde Aleniyetin Vasıtaları (Müzik, Oyun ve Eğlence)

İslam dini aile müessesesine, nikâh ve evlilik gibi kuruluş aşamalarından itibaren önem atfetmiş ve sağlam temeller üzerine bina edilmesine gereken hassasiyeti göstermiştir. Bunun en güzel örneğini İslam’da nikâhın hukuki sonuçlarının tam olarak sağlanması için konulan nikâhın üç şartından anlamak mümkündür. Birinci şart, nikâhın en az iki şahidin şahitliğinde kılınmasıdır. Bu yeterli görülmediğinden ayrıca Hz. Peygamber’in tavsiye ettiği def, eğlence ve yemek ikramı gibi çeşitli yollarla nikâhta aleniyetin sağlanmasıdır. Diğer bir şart ise nikâhın karşılıklı rızaya dayanmasıdır (Karaman, 1996: 324). Toplumun sağlıklı, huzurlu ve mutlu olması ailelerin huzurlu ve mutlu olmasına bağlıdır. İslam düşüncesine göre ailenin meşru ve helal kabul edilmesi, nikâhın ve evliliğin şartlarına uygun yapılmasına bağlıdır. Bu şartların başında daha önce geçtiği gibi nikâhın en az iki şahidin şahadeti ile kılınmasıdır (Buhari, Şahadet, 8; E. Davud, Nikâh, 19; Darimi, Nikâh, 11). Toplumsal değerlerin bireye aktarılmasında en temel birim olan ailenin en az iki şahidin şahitliğiyle kurulması sadece ihtilaf ve anlaşmazlık halinde ispat edilmesi amacından ibaret değildir. Bununla birlikte nikâhla evlilik toplumsal hayat içerisinde de bir meşruiyet kazanmaktadır. Ancak bu meşruiyetin toplumsal bir taban kazanabilmesi için iki şahitle birlikte başka tedbirlere de ihtiyaç duyulmaktadır. Hz. Peygamber’in konu ile ilgili tavsiyelerine bakıldığında nikâhın sadece iki şahit huzurunda kılınmasının topluma duyurmak,

aleniyet ve toplumsal meşruiyet kazanması açısından yeterli olmadığı, bununla birlikte def çalmak ve ikramda bulunmak suretiyle geniş halk kitlelerine ilan edilmesi gibi ek tedbirlere de ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in bu tavsiyelerine uyulduğu takdirde evlenen çiftlerin sevinçlerine ortak olunmuş, evliliğin gizli kapaklı bir iş olmayıp ciddi bir toplumsal görevi olduğuna dikkat çekilmiş ve aynı zamanda toplumsal meşruiyet ve aleniyet sağlanmış olmaktadır (Köse, 2012: 471; Köse, 2009: 129).

Aslında nikâhın ve düğünün çeşitli eğlence etkinlikleriyle yapılmasının birçok toplumsal yararı olmakla birlikte bunlar arasında en dikkat çeken iki önemli nedeninden söz edilebilir. Sadece iki insanın bir araya gelmesinden ibaret olmayan evlilik, her şeyden önce herkesi ilgilendiren toplumsal bir olgudur. Bu nedenle insanlar, düğünleri çeşitli türden oyun, eğlence ve etkinliklerle bir bayram şenliğine dönüştürerek kutlamaktadır. Böylece sadece iki birey ya da iki aile değil, toplumda herkes bu güzelliği ve sevinci yaşamış olmaktadır. Diğer önemli bir neden ise nikâh akdinin def gibi çalgı aletleriyle topluma duyurulması yani nikâhta aleniyetin sağlanmasıdır (Yaman, 2011: 36; Yenibaş, 2012: 427).

İslam dünyasında nikâhın koşulları ve uygulama biçimi yöre ve kültür çevrelerine bağlı olarak birtakım değişiklikler gösterebilmektedir. Ancak fıkhi mezhepler arasında nikâh ve evliliğin ilan edilmesi konusunda ortak bir düşünce ve ittifak oluşmuştur. Bu sebeple İslam hukuk anlayışında nikâhın ilan edilerek duyurulması esas kabul edilmiştir. Mezhepler, nikâhta aleniyetin vasıtaları üzerinde farklı görüşler ileri sürseler de nikâhın sadece iki kişi arasında gizli kalmaması hususunda da ittifak etmişlerdir. Maliki mezhebine göre evlilikten önce nikâhın ilan edilmesi şarttır, öyle ki taraflar iki şahit huzurunda nikâh kıyıp bunun gizlenmesini isteseler bu nikâh sahih değildir (Karaman, 2012: 334). Her ne kadar Malikiler dışında diğer üç mezhep, ilan edilmesini nikâhın şartı olarak kabul etmeseler de birtakım sakıncaları ortadan kaldırması açısından üzerinde durulması gereken bir görüş olarak kabul edilmektedir (Aydın, 1999: 208). Nikâh ve evliliklerin gizli olmaktan çıkarılıp halka ilan edilerek toplumsallaşması anlamında Hz. Peygamber'in birçok sözlü tavsiyeleri ve fiili uygulamaları vardır:

Hz. Aişe'den gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber, bir kadının Ensar'dan bir erkekle evlendirildiğini duyunca, "Ey Aişe! Eğlenceniz yok mu? Zira Ensar eğlenceyi sever." buyurarak eğlenceyi tavsiye etmiştir (Buhari, Nikâh, 63). Başka bir gün Hz. Peygamber, Beni Zurayk kabilesinde şarkılar eşliğinde bir eğlencenin olduğunu gördüğünde yanında bulunan sahabilere nedenini sormuştur. Düğün eğlencesi olduğu söylendiğinde şöyle buyurmuştur: "Dini kemale erdi. Bu nikâhtır, sıfah (zina) değildir. Gizli nikâh da değildir. Defin işitildiği (şenliğin yapıldığı), dumanın tüttüğü (ziyafetin verildiği) nikâh, gizli evlilik olarak nitelendirilemez" buyurmuştur (Beyhaki, 1994: 790). Bir başka örnek, Hz. Aişe'nin kendi yakını olan bir kız çocuğunu Ensar'dan birisiyle evlendirmek üzere düzenlediği tören esnasında yaşanmıştır. Hz. Peygamber, bu evlilik merasiminde eğlencenin olmadığını Hz. Aişe'den öğrenince gelinin eğlence ile gönderilmesinin daha doğru olacağını ifade etmiştir (İ. Mace, Nikâh, 21; Ahmet b. Hanbel, El-Müsned, IV, 78). Yine bir gün Hz. Peygamber, evlilik yapan kimselere "şahidiniz nerede" diye sormuştur. Bununla neyin kastedildiğini soran sahabilere "def ve eğlence" olduğunu söylemiştir (Mulakkin, 2004: 34). Hz. Peygamberin nikâhın sevinç ve neşe ile kutlanmasına ve daha da önemlisi halka duyurulmasına son derece önem verdiği şu hadisten anlaşılmaktadır: "Nikâhta haramla helali ayıran fark def ve sestir" (Tirmizî, Nikâh, 6; Nesaî, Nikâh, 72).⁴

Bu ifadelerden anlaşılabacağı üzere Hz. Peygamber, nikâhta iki şahidin şehadeti dışında def çalarak ve çeşitli eğlence aktiviteleri düzenleyerek evliliğin halka duyurulmasını (aleniyet), kamuya mal olmasını istemiş ve aynı zamanda sevinçle kutlanmasını arzu etmiştir. Burada Hz. Peygamber'in düğünlerde def çalınarak eğlenilmesinde bir sakınca görmediği sonucuna ulaşmak mümkün görünmektedir (Bozkurt, 1994-a: 484; Köse, 2012: 478).

Evlilik her ne kadar bir kadın ile bir erkeği ilgilendiren bireysel bir olaymış gibi görünse de esasında iki akraba grubu arasında bağlantı kurması açısından toplumsal yönü de dikkat çekmektedir. İsteme,

⁴ Nikâh ve düğün merasimlerinin sırf halka duyurulması maksadıyla Hz. Aişe'nin emanet olarak verdiği kendisine ait bir definin bulunduğu rivayet edilmektedir (Serahsî, 1324: 30).

nişan, nikâh, kına, düğün gibi her aşamada halkın büyük bir coşku ile katılım göstermesi, çeşitli eğlence ve ritüellerin yapılması, ziyafet ve ikramların verilmesi vb. evliliğin toplumsal tezahürünü güçlendirmektedir (Yenibaş, 2012: 424).⁵ Düğün vesilesiyle bir araya gelen insanlar, hem kardeşlerinin sevincine ortak olurlar ve hem de Müslümanların birbiri üzerindeki dinen vacip bir hakkı olan davete icabet etmiş olurlar. Ancak burada vurgulamak gerekir ki, İslam'ın öngördüğü prensiplerin çiğnendiği, haram eylem ve söylemlerin yer aldığı düğün, eğlence ve etkinliklere Müslümanın iştirak etme vucubiyeti bulunmadığı gibi icabet etmesi de dinen uygun karşılanmamaktadır (Birsin, 2019: 37).

Düğün merasimlerinde olduğu gibi Hz. Peygamber, bayramların da coşku ve sevinç içerisinde toplumun tüm katmanlarının katılımıyla kutlanmasını arzu etmiş ve özellikle o günün yaygın çalgı aleti olan def çalınmasına izin vermiştir: Hz. Aişe, bir bayram günü evinde Ensar'ın cariyeleriyle def çalarak eğlendiklerini, Hz. Muhammed'in (sav) bunu görünce odasına geçtiğini ve herhangi bir müdahalede bulunmadığını rivayet etmiştir. Sonra Hz. Ebu Bekir, gelip bu manzarayı görünce böyle bir hareketin Hz. Peygamber'in huzurunda yapılmasını doğru bulmadığını söylemesi üzerine Resulullah, "onu bırak Ya Eba Bekr! Her kavmin bir bayramı vardır. Bu da bizim bayramımızdır" buyurarak bir sakıncanın olmadığına işaret etmiştir (Buhari, İdeyn, 2; Müslim, İdeyn, 16-20). Asr-ı Saadette İslam öncesi bazı müzik ve eğlence türleri yasaklanmış, bir kısmı ise devam ettirilmiştir. Hz. Peygamber düğün, bayram ve sünnet gibi etkinliklerin toplumsal katılımı sevinç ve coşku içerisinde kutlanmasını tavsiye etmiştir. Savaşa çıkıldığında ve savaştan dönüldüğünde askerlerin moralini yükseltmek üzere çeşitli şiirler okunmuş, ses ve müziğin manevi gücünden yararlanılmıştır (İsfahani, 1986: 40).⁶

Gazali, İslam'ın koyduğu temel prensiplere uygun olmak kaydıyla oyun, eğlence ve musikinin helal olduğunu söylemektedir. Aksini iddia eden görüşlerin tutarlı ve isabetli olmadığını ve bir kısmının arızı bir durumu ifade ettiğini vurgulamaktadır (Gazali, tsiz: 351; Bozkurt, 1994-b: 487).

İslam'ın müziğe nasıl baktığı konusunda âlimler arasında çok farklı yorum ve görüşler bulunmaktadır. İçki, kumar, zina gibi dinen yasak olan eylemlerin yer almadığı eğlence ve kutlamaların bir sakınca oluşturmadığını söyleyenler olduğu gibi bu fiilleri tamamen yasak kapsamında değerlendirenler de vardır. Diğer bir kısım bilginler ise belli kıstas, ilke ve koşullara göre helal veya haram denilebileceğini ileri sürmüşlerdir. Özellikle savaşlarda askerlerin moral ve motivasyonunu sağlamak amacıyla okunan şiir ve seslendirilen müziğin olumlu sonuçlar vermesi açısından helal olduğu vurgulanmıştır (Uludağ, 2005: 55). Müzik ve eğlencenin caiz olduğunu savunanlar Hz. Peygamber'in "nikâhı ilan ediniz ve nikâhta def çalınız" (Tirmizi, Nikâh, 6) hadisini delil olarak göstermişlerdir (el-Askalani, 2020: 245). Hz. Peygamber, "Kur'an'ı güzel ses ve makamıyla seslendiremeyen bizden değildir" buyurmuştur (Okıç, 1963: 18). Bazı ayetlerde (Enbiya, 21/49; Sebe, 34/10) işaret edildiği gibi Hz. Davud'a güzel bir ses verilmiş ve bu güzel ses övülmüştür. Bundan ötürü bir kimsenin güzel sesini anlatmak için genellikle savt-ı Davud (Davudî ses) tabiri kullanılmaktadır (Uludağ, 2005: 30). Rivayete

⁵ İslam toplumlarında nikâh ve evlilik genelde dini bir görev olarak telakki edilmektedir. Bu anlayışın sonucu olarak devlet kurumlarında kıyılan resmi nikâhlarda geleneksel anlamda dua yapılmadığı ve dini ritüeller yapılmadığı gibi gerekçelerle ayrıca dini nikâh törenleri de düzenlenmektedir. Günümüzde bazı İslam ülkelerinde görülen bu uygulamalara, Kırgızistan'da da aynen devam ettiği yapılan bir araştırma ile tespit edilmiştir (Jumabaev, 2006: 52).

⁶ Hz. Peygamber, düşmanlarla yaptığı mücadelede psikolojik ya da soğuk savaş denilen bazı taktikleri uygulamıştır. Savaş başlamadan müşriklerden birinin öne atılarak karşısına çıkacak güçlü bir kimseyi beklediğini söylemesi üzerine Hz. Peygamber de buna karşılık vermiştir. Adına mübareze denilen bu savaş taktikini başlatan hiç bir zaman Hz. Peygamber olmamış ancak talep gelmesi durumunda güçlü bir sahabiyi çıkararak cevap vermiştir. Diğer yandan Resulullah, savaşlarda kendi ordusunun maneviyat ve moralini yükseltmek ve düşman askerlerinin de cesaretini kırmak ve korkutmak maksadıyla tekbir getirmiştir (Buhari, "Cihad", 130). Savaş gibi sıkıntılı anlarda tekbir getirildiği gibi savaştan ve hac gibi zor bir ibadetten dönerken de sevinç gösterisi olarak tekbir getirilmiştir (Köksal, 1987: 15, 117). Resulullah, düşmanla mücadelesinde kendi askerlerinin motivasyonunu yükseltmek üzere şairlerin şiir okumasını da uygun görmüş ve bunun sözlü bir cihad olduğunu söylemiştir (Nesaî, "Cihad", 48). Bunlarla birlikte yine hem savaş ve hem de sevinç ve kutlama anlarında çalgı aletlerinden de yararlanılmıştır. Resulullah, hicret ettiğinde Medineliler, def çalarak sevinçlerini ve canlarını feda edecek derecede ona candan ve içten bağlılıklarını dile getirmişlerdir. Osmanlılarda da savaşa başlarken olsun veya zafer elde edildiğinde olsun yani her türlü gösteride mehter çalınmıştır. Hz. Peygamber'in uyguladığı psikolojik savaş taktiklerinden biri de düşmanlara korku salmak, ürkütmek ve kendi askerlerini güçlü göstermek amacıyla Mekke'nin fethinde olduğu gibi askerlerin ateş yakmalarıdır (Güneş, 2020: 208-210).

göre Ebu Musa el-Eşarî, güzel sesiyle Kur'an okuyunca Resulullah, Hz. Davud'un güzel sesinin kendisine verildiğini söyleyerek onu takdir etmiştir (Okıç, 1963: 19).

Cahiliye döneminde üflemeli ve vurmali gibi birçok müzik aleti kullanılmıştır. Bunlar arasında Arap toplumlarında en fazla yaygın olarak kullanılan def denilen çalgı aletidir. Düğün, bayram, nikah, savaş gibi çok çeşitli etkinliklerde insanları coşturmak ve eğlendirmek, askerlerin maneviyatını güçlendirmek amacıyla def kullanılmıştır (Zeydan, 2013: 590; Bozkurt, 1994-a: 85).

Daha önce ifade edildiği gibi, İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren nikâhların ispat edilmesi için sadece iki şahit huzurunda kıyılması yeterli görülmemiş buna ayrıca ilave tedbirler alınmıştır. Nikâhın ilan edilmesi, velime yemeğinin verilmesi, toplu dua yapılması, velayet müessesesinin çalıştırılması, çeşitli oyun ve eğlencelerin düzenlenmesi vb. evlilik olgusunu topluma mal etmek, ilan etmek, sevinç ortamı oluşturmak ve meşrulaştırmak amacına yöneliktir (Köse, 2009: 161). Diğer yandan Resulullah, düğünlerin çeşitli sevinç törenleriyle duyurulmasını teşvik etmesinin yanı sıra ayrıca gelen misafirlere de ikramda bulunmayı (velime) tavsiye etmiştir. Bu nedenle fıkhi mezheplerin çoğunluğuna göre düğün yapılması esnasında katılımcılara ikramda bulunulması (velime) sünnettir (Mevsilî, 1984: 176). İkrâm ve ziyafetin nasıl ve nelerden oluşacağı yörenin ve bölgenin kültürel özelliklerine göre değişebilmektedir (Yaran, 1994: 15). Hz. Peygamber, evlenmek isteyen Abdurrahman b. Avf'a bir koyunla da olsa ziyafet verilmesini tavsiye etmiş (Buhari, Nikâh, 7), kendisi de bir evliliğinde velime ikramında bulunmuş (Buhari, Nikâh, 69) ve aynı şekilde Hz. Ali de Resulullah'ın kızı Hz. Fatıma ile evlendiğinde maddi imkânı olmadığı halde araziden topladığı otları satarak kazandığı geliriyle düğüne gelen misafirlerine velime adı verilen ikramı yapmıştır (Buhari, Buyu, 28).

Hz. Peygamber, müzik (def), oyun, eğlence, velime denilen ziyafet gibi vasıtalarla evliliği topluma duyurulmasını (aleniyet) böylece zina şüphesinin ortadan kaldırılmasını istemiş (Tirmizî, Nikâh, 6) ve kendisi de bizzat bu amaçla düzenlenen eğlencelere katılmıştır (Buhari, Nikâh, 48). Hz. Peygamber'in bu tavsiye ve uygulamalarını esas alan İslam toplumlarında bu gelenek yaygınlaşarak devam etmiştir (Köse, 2012: 471). Esasında evliliklerde çeşitli tören ve eğlencelerin düzenlenmesi, hukuki bir birleşme olan bu olguyu her kesime duyurarak gayri meşru kabul edilen zinadan ayırma amacına dönüktür (Yaran, 1994: 15). Nikâh hadisesinde şahitliğin şart koşulması, eğlence, oyun, çalgı vb. aktivitelerle topluma ilan edilmesinin istenmesi, evlenmenin sadece iki birey arasında cereyan eden basit ve gizli bir olay olmadığını, bunun yasak olan zinadan tefrik edilmesi gerektiğini ortaya koyma amacına dönüktür (Apaydın, 2000: 374).

İslam, şüpheli şeylerden sakınılmasını, insanları su-i zana götürecek durumlardan uzak durulmasını tavsiye etmektedir. Nikâh olgusuyla bir araya gelecek olan iki insanın toplum tarafından onaylanması ve zina şüphesinin ortadan kaldırılması için sadece iki şahitle değil, oyun ve eğlence gibi çeşitli vasıtalarla halka duyurulması önerilmiştir. Aksi halde durumdan haberdar olmayan insanlar, iki adayı bir arada gördüklerinde ilk planda zina şüphesiyle bakabilirler. Hz. Peygamber'in konu ile ilgili aşağıda verilen söylem ve uygulamaları böyle durumlarda Müslümanların nasıl davranılması gerektiğini ortaya koymaktadır.⁷

Hz. Peygamber, bu etkinlikler yanında şeker ve hurma gibi yiyeceklerin düğüne iştirak edenlerin üzerine serpilmesi ve kapışılması şeklinde gerçekleştirilen bir eğlence türünü hem tavsiye etmiş ve hem de bizzat kendisi fiili olarak gerçekleştirmiştir. Muaz b. Cebel'den gelen bir rivayette Hz. Peygamber, katıldığı evlilik törenine def çalınarak eğlence yapılmasını ve şeker ve hurma gibi tatlı şeylerin düğüne

⁷ Hz. Muhammed adet edindiği gibi Ramazan ayının son on gününü itikaf niyetiyle mescitte geçirirdi. Bir gün Mescitte iken akşam vakti eşlerinden Safiyye bnt. Huyey kendisini ziyarete gelmişti. Ayrılacağı zaman Resulullah mescidin kapısına kadar ona eşlik ederek uğurladı. Bu sırada onları gören iki sahabe, Hz. Peygamber'e selam verdikten sonra hızlıca yürümeye başladılar. Bu durum karşısında Allah Resûlü, "Ağır olun, bu yanımda bulunan (kadın yabancı değil, eşim) Safiyye bnt. Huyey'dir." diyerek açıklamada bulundu. Sahabiler, "Sübhânallâh! Hâşâ biz senin hakkında başka türlü nasıl düşünebiliriz ey Allah'ın Resûlü!" dediler. Bunun üzerine Hz. Muhammed, "Şeytan, insanın vücudunda kanın dolaştığı gibi dolaşır. Ben, şeytanın sizin gönüllerinize kötü bir şüphe atmasından endişe ettim." dedi. (Buhari, Edep, 121). Bu olay, insanları şüpheye düşürerek su-i zana ve vesveseye sürükleyebilecek durumlar karşısında açıklamada bulunmanın önemine işaret etmektedir (Hadislerle İslam, 2020: 473).

katılanların üzerine serpilerek kapışılmasını istemiştir. Tabaklarla atılan bu yiyeceklerden kendisi de diğer insanlar gibi kapışarak sevince ortak olmuştur. Ashaptan bir kısmı bu uygulamanın kendisinin daha önce yasakladığı yağmalama ile ilgisinin olup olmadığını sorması üzerine yağmalamanın savaş süreci ile ilgili olduğunu, bu hareketin o kapsamda olmadığını beyan etmiştir. (Beyhaki, 1994: 288; Serahsi, 1324: 128-129).⁸

Hız. Peygamber'in sözlü ve fiili uygulamalarını göz önüne alan İ. Gazali de İslam şeriatının yasakladığı fiiller işlenmediği sürece ve meşru çerçeve içerisinde eğlence ve spor gibi merasim ve kutlamalara katılmada bir mahsur olmadığını söylemektedir. Yemek yemek helal iken aşırıya gidilmesi nasıl caiz değilse eğlencenin de aşırıya götürülerek zaman israfına neden olması halinde doğru olmadığını vurgulamaktadır. Ona göre Hız. Muhammed'in (sav) kılıç-kalkan oynayanları izlemesi ve izlenmesine izin vermesi bunun sürekli yapılmasının doğru olduğu anlamına gelmemektedir (Gazali, tsiz: 284). Sonuç olarak İslam'ın haram kıldığı fiil ve davranışları sergilememek kaydıyla her toplumun kendi geleneksel kültür ve örfüne göre nikâha aleniyet kazandırmak amacıyla bir takım oyun, eğlence, müzik vb. gibi tören ve ritüeller düzenlenmesinde dinen bir sakınca olmadığı anlaşılmaktadır (Bilmen, 2021: 29-32).⁹

5. Sonuç

Nikâh ve evlilik aşamalarıyla kurulan ailede çocuklara dini bilgiler sadece teorik olarak aktarılmaz, bunun yanı sıra dinsel ritüeller de pratize edilerek öğretilmektedir. Aile ortamında yeni doğan çocuklara isim verilmesinden kurbanların kesilmesine, evlenme ve ölüm gibi inisiyasyon denilen geçiş dönemlerine kadar sayısız türden ayinler ve törenler gerçekleştirilmektedir. Geleneksel toplumlarda daha sık görülen bu dinsel eylem ve söylemler, aileye kutsallık kazandırmakta ve bu birliği kan bağının önüne geçirerek dini bir oluşum haline getirmektedir.

Doğum, sünnet, evlenme ve ölüm gibi yaşamın farklı evrelerine geçişi ifade eden geçiş dönemleri tabirini, Van Gennep kullanmıştır. Geçiş evreleri kutlamaları, kültürden kültüre uygulama biçim ve modelleri farklı olsa da hemen hemen her toplumda yaygın olarak görülmüştür. Bunların bir kısmının dinsel düşünce ve amaçlarla icra edilmesi, geçiş dönemlerinin dinsel boyutunu öne çıkarmaktadır. Geçiş dönemlerinden biri olan evlenme, her toplumda ve tarihin her döneminde çeşitli ayin ve ritüellerle coşku ve sevinç içerisinde kutlanmıştır. Geçiş dönemleri insanın sosyal yaşam serüveninde değişim ve farklılaşmayı ifade etmesi açısından toplumca önem atfedilen temel nirengi noktaları ve önemli eşikler olarak kabul edilmektedir. Geçiş dönemlerinde yapılan ayin, tören, eğlence gibi etkinliklerle bireyin toplumsal statü ve rollerinde oluşan değişimden insanlar bilgilendirilmiş olmaktadır. Yeni bir grup, statü ve roller sistemine girmiş olan birey, eski sosyal grubundan ayrılarak kendi seviyesindeki insanlarla bütünleşmiş olmaktadır.

Spor, yarış, oyun, müzik vb. eğlence türleri, insanın doğasında bulunan psikolojik olduğu kadar sosyolojik boyutu da bir o kadar önem taşıyan etkinliklerdir. İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanan bu ritüeller, toplumun kendi kültür ve dini inancının bir yansıması olsa da aynı zamanda toplumun duygu ve düşüncelerinin dışavurumudur. İnsanoğlu yaşamın ağır çalışma temposu içerisinde zaman zaman bu tür eğlencelerle moral bulmaya, sıkıntı ve stresini atmaya ve rahatlamaya çalışmıştır. Bunların yanı sıra bu tür ritüeller ve etkinlikler, bireylerin bir araya gelerek iletişim kurmalarına ve tanışmalarına vesile olmaktadır. Ayrıca kültürel değerlerin aktarılmasında, sosyalizasyon sürecinde ve toplum bireylerinin kaynaşp dayanışmasında çok önemli işlevler görmektedir. Antropolog Radcliffe-Brown'un ifadesiyle bu etkinlikler toplumun parçalarını birleştiren bağlar gibidir, bağların çözülmesi durumunda parçalar da dağılmış olur. Özellikle evlenme süreçlerinde yapılan bu gösteriler, iki bireyin evliliğine toplumsal

⁸ Ülkemizde halen bazı bölgelerde düğünlerde gelinin başına şeker serilmesi ve halkın sevinçle kapışması gibi uygulamaların Hız. Peygamber'in sünnetine dayandığı ileri sürülmüştür (Bozkurt, 1994-b: 484).

⁹ İslam'ın bakışı böyleyken Püritenizm vakti boş geçirmeyi, hedonizmi, aylaklık ve başıboşluğu israf ve günah olarak değerlendirmekte fakat çalışıp üretmeye, tasarrufta bulunmaya ve hazzdan uzak durmaya bir kutsiyet atfederek sermaye birikimini desteklemektedir (Aytaç, 2002: 236).

bir taban ve destek kazandırmaktadır. Böylece bu evlilik, gizli ve kapaklı bir eylem olmaktan çıkmakta, toplumsal zeminde meşruiyet kazanmakta ve sadece iki bireyi ya da ailelerini sevindiren bir olgu olmaktan öteye geçerek toplumun bütün katmanlarının sevinmesine vesile olmaktadır.

İslam dini, toplumun temel taşı olan aile kurumuna büyük önem vermiş ve sağlam temeller üzerine bina edilmesi için gereken çabayı göstermiştir. Ailenin kuruluşunda birinci basamağı oluşturan nikâhın iki şahit huzurunda kıyılmasını asgari şart olarak belirlemiştir. Bunun yanında sadece evlenen çiftlerle sınırlı olmadan toplumsal bir sevince dönüştürülmesi için çeşitli oyun, eğlence ve ritüeller tavsiye edilmiştir. Bu etkinliklerin asıl diğer bir amacı bu sevindirici olayı halka duyurarak nikâhla sağlanan meşru birlikteliği, gizli tutulan ve yasak olan zinadan ayırmaktır. Hz. Peygamber'in tavsiye ve uygulamalarında bunu açıkça anlamak mümkün görünmektedir. Hz. Peygamber'in nikâhı zinadan yani meşru eylemi, haram olandan ayıran vasıtanın def çalmak ve ses çıkarmak olduğunu belirtmesi, duyurunun bu işte ne kadar önem taşıdığını göstermektedir. Özellikle İslam evliliklerinde nikâhın gizli olmaktan çıkarılarak def çalmak, velime yemeği vermek gibi çeşitli vesilelerle halka duyurulması anlamına gelen aleniyetin (açıklık) zorunluluğu, dini bir gereklilik olmanın ötesinde toplumsal açıdan da önemli bir işlev görmektedir.

Hz. Peygamber'in konu ile ilgili tavsiyelerine bakıldığında nikâhın sadece iki şahit huzurunda kıyılmasının topluma duyurmak, aleniyet ve toplumsal meşruiyet sağlamak açısından yeterli olmadığı, bununla birlikte def çalmak ve ikramda bulunmak suretiyle geniş halk kitlelerine ilan edilmesi gibi ek tedbirlere de ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber düğün, bayram ve sünnet gibi etkinliklere toplumun geniş katılımının sağlanması için oyun, eğlence ve def gibi çeşitli çalgı aletleriyle kutlanarak halka duyurulmasını tavsiye etmiş ama içki, kumar ve zina gibi haram fiillerin işlendiği eğlence türlerini de yasaklamıştır. Diğer yandan Resulullah, düğünlerin çeşitli sevinç törenleriyle duyurulmasını teşvik etmesinin yanı sıra ayrıca gelen misafirlere de ikramda bulunmayı (velime) istemiştir. Velime denilen ikram türünü insanlar, kendi yaşadığı dönemin ve yörenin kültürel ve geleneksel yapısına ve gücüne göre belirleyebilirler. Hz. Peygamber'in bu tavsiyelerine uyulduğu takdirde evlenen çiftlerin sevinçlerine ortak olunmuş, evliliğin gizli kapaklı bir iş olmayıp ciddi bir toplumsal görev olduğuna dikkat çekilmiş ve aynı zamanda toplumsal meşruiyet ve aleniyet sağlanmış olmaktadır.

Sonuç olarak İslam'ın haram kıldığı fiil ve davranışları sergilememek kaydıyla her toplumun kendi geleneksel kültür ve örfüne göre nikâha aleniyet kazandırmak amacıyla bir takım oyun, eğlence, müzik vb. gibi tören ve ritüeller düzenlemesinde dinen bir sakınca olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak günümüzde kimi düğünlerde dinen yasaklanmış olan her tür söylem ve eylemlerin icra edildiği merasimleri Hz. Peygamber'in sünnetiyle ilişkilendirmek mümkün görünmemektedir. Diğer yandan sevinç ve mutlulukların yaşanması gereken bu törenlerin mersiye ve ağıtlarla matem, yas ve cenaze ortamına dönüştürülmesinin de aynı şekilde Hz. Peygamber'in tavsiyeleriyle uyumlu olmadığının da vurgulanması gerekmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma Etik Kurul Onay Belgesi gerektirmemektedir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Çalışmanın tamamı tek yazar tarafından oluşturulmuştur.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Bu çalışmayla ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

6. Kaynaklar

- Acıpayamlı, O. (1961). *Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Adorno, T. W. (2011). *Kültür Endüstrisi-Kültür Yönetimi*, Çev. Mustafa Tüzel, Nihat Ülner ve Elçin Gen, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Mervezî. (2001). *el-Müsned*. thk. Şuayb el-Arnâvut-Âdil Mürşid. IV Cilt. Beyrût: Müessesetü’r-Risâle.
- Alpman, C. (2001). *Eğitimin Bütünlüğü İçerisinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyu Gelişimi*, Ankara: Can Reklam Evi Basın Yayın Ofset Matbaacılık.
- Apaydın, Y. (2000). “Nikâh Akdinin Mahiyeti ve İmam Nikâhı Uygulaması”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (9), ss. 371-380.
- Aracı, H. (1999). *Öğretmen ve Öğrenciler İçin Okullarda Beden Eğitimi*, 2. Baskı, Ankara: Bağırın Yayınevi.
- Assman, Jan. (2001). *Kültürel Bellek, Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politika*, Çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aydın, A. (1999). “Aile Hayatı”, *İlmihal-II İslam ve Toplum*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 195-246.
- Aytaç, Ö. (2002). “Boş Zaman Üzerine Kavramsal Yaklaşımlar”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (1), ss. 231-260.
- Aytaç, Ö. (2006). “Tükenmişlik ve Metalaşma Kısacasında Boş Zaman”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (1), ss. 27-53.
- Baudrillard, J. (2013). *Tüketim Toplumu*, Çev. H. Deliceçaylı ve F. Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baumann, S. (1994). *Uygulamalı Spor Psikolojisi*, Çev. İkizler, C. ve Özcan, A. O., İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım.
- Beyhaki, (1994). *es-Sünen-i-Kubra*, (Nşr, M. Abdulkadir Ata), VII, Mekke.
- Bilmen, Ö. (2021). *Hukuku İslamiye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamus*, Cilt: 2, İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- Bozkurt, N. (1994-a). “Def”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 9, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 84.
- Bozkurt, N. (1994-b). “Eğlence”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 10, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 483-488.
- Bruhl, L. (2006). *İlkel İnsanda Ruh Anlayışı*, Çev. O. Adanır, İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Buhari, M. (1981). *el-Cam’us-Sahih*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Campbell, J. ve Moyers, B. (2013). *Mitolojinin Gücü*, İstanbul: Mediacat Kitapları.
- Çeken, B. ve Merdin, M. (2024). “Dijital Oyunlar ve Psikoloji: Etkileri ve Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme”, *Uluslararası Doğu Bilimleri ve Mühendislik Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 8, ss.179-187.
- Çolak, A. (2017). *İslam Aile Hukuku*, 3. Baskı, Ankara: Öncü Basım Yayınları.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân b. el-Fazl. (2000). *es-Sünen*. thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Darânî. 4 Cilt. Riyad: Dâru’l-Muğnî.
- Demirtaş, H. (2024). *Eğlence Kültürü ve Dönüşümü*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Diana E. W. ve Mears, B. (2004). *Intervention in School and Clinic*, Academic Research Library.

- Douglas, M. (1970). *Natural Symbols*, New York: Vintage.
- Durkheim, E. (1923). *Dini Hayatın İptidai Şekilleri*, Çev. Hüseyin Cahit, İstanbul: Tanım Yayınları.
- Ebu Davud, S. (1981). *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- el-Askalani, İbn Hacer. (2020). *Fethü'ul-Bari*, Çev. Beşir Eryarsoy, XVI, İstanbul: Polen Yayınları.
- Eliade, M. (1991). *Kutsal ve Din Dışı*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: Gece Yayınları.
- Farabi, Ebu Nasr Muhammed b. (1998). *Kitabu'l- Musiki'l-Kebir*, nşr. Eckhard Neubauer, Frankfurt: Institute for the History of Arabic, Islamic Science.
- Freyer, H. (1964). *Din Sosyolojisi*, Çev. Turgut Kapsüz, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Garcia Gil, M., Bullon, F., Rasskin Gutman, I. & Sanchez Casado, I. (2022). "Problematic Video Game Use and Mental Health Among Spanish Adolescents", *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20 (1).
- Gazali, (tsz). *İhyâü Ulûmi'd-Dîn*, Cilt: 2, Beyrut: Darul Ma'rife.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, Ankara: Ayraç Yayınları.
- Goffman, E. (2017). *Etkileşim Ritüelleri*, Çev. Adem Bölükbaşı, Ankara: Heretik Yayınları.
- Güneş, A. (2020). "Sosyolojik Bir Bakışla Hz. Muhammed'in Psikolojik Savaş ve Propaganda Taktikleri", *Toplum Bilimleri Dergisi*, 14 (29), ss. 193-212.
- Güngör, E. (1981). "Eğlencenin Sosyal ve Psikolojik Yönü", *Türk Edebiyatı*, Sayı: 94, ss. 14-16.
- Hadislerle İslam*, (2020). Cilt: 3, 4. Baskı, İstanbul: İleri Basım Matbaacılık.
- Han, Byung Chul (2022). *Ritüellerin Yok Oluşuna Dair: Günümüzün Bir Tipolojisi*, Çev. Çağlar Tanyeri, İstanbul: İnka Yayınları.
- Hanko, Lauri. (2009). "Ritüellerin Oluşum Süreci", *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-3*, Çev. Ruhi Ersoy, Yayına Hazırlayanlar: M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır, Sunay Çalış, Ankara: Geleneksel Yayınları, ss. 205-215.
- İbn Haldun, (1986). *Mukaddime*, Çev. Z. V. Tugan, Cilt: 1, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- İbn Mace, (1981). *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbnü'l-Mulakkin, (2004). *el-Bedrü'l-Münir*, Riyad. İhya, II, 366.
- İnam, A. (2016). "Eğlencenin Felsefesi", *TRT Akademi*, 1 (1), ss. 246-255.
- İsfahani, Ali b. Hüseyin b. Muhammed Ebu'l Ferac. (1986). *el-Eğani*, şrh. Abdülemir Ali Mhenna- Semir Cabir, I-XXIV, Beyrut.
- Jumabaev, M. (2006). *Kırgız Gelenek ve İnanışlarında Dini Ritüeller*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalafat, Y. (1998). *Kuzey Azerbaycan-Doğu Anadolu ve Kuzey Irak'ta Eski Türk Dini İzleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karaman, H. (1996). *Mukayeseli İslam Hukuku*, Cilt: 1, İstanbul: Nesil Yayınları.
- Karaman, H. (2012). *İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kirman, M. A. (2005). "Din ve Eğlence Kültürü: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mezuniyet Gecesi Hakkında Sosyolojik Bir Değerlendirme", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 6, ss. 17-42.

- Kirman, M. A. (2011). "Ayin", *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, İstanbul: Rağbet Yayınları, ss. 42-43.
- Kocabay Şener, N. (2016). "Eğlencenin Gözetleme Hali ya da Eğlence Endüstrisinde Görünen ve Gören Olmak", *TRT Akademi*, 1 (1), ss. 50-70.
- Konut, C. (2012). *Din ve Sekülerlik Bağlamında Eğlence Kültürü: Gaziantep Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korstanje, M. (2009). "The Leisurein Ancient Rome: Chronicles of An Empire Rise". *Revista De Turism*, (8), ss.14-21.
- Kökten, A. (2007). "Asrı Saadette Eğlence ve Düğün", Bütün Yönleriyle Asrı Saadette İslam, ed. Vecdi Akyüz, Cilt: 4, İstanbul: Ensar Neşriyat, ss. 409-419.
- Köse, S. (2010). "Ailede Meşruiyet Temeli Olarak Nikâh", Küreselleşen Dünyada Aile, 2009 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 124-174.
- Köse, S. (2012). "Toplumsal Meşruiyet Açısından Nikâhta Aleniyet ve Türkiye’de İmam Nikâhı Uygulaması", *Dinlerde Nikâh - Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı (06-08 Nisan 2012)*, Dokuz Ey. Ün. İ. Fak. İslami İlimler Araştırma Vakfı, İst. 2012.
- Marshall, Gordon. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akinhay, Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mevsilî, Abdullah b. Muhammed b. Mevdut. (1984). *el-İhtiyar li Ta’lil’l-Muhtar*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Birsin, M. (2019). *İslam Aile Hukuku*, İstanbul: Çıra Akademi Yayınları.
- Nesai, A. (1981). *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Okiç, M. T. (1963). *Kur’an-ı Kerim’in Üslup ve Kıraati*, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Okumuş, E. (2001). "Boş Zamanlar ve Din", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (2), ss. 53-83.
- Ögel, B. (1971). *Türk Mitolojisi*, Cilt: II, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Örnek, S. V. (1971-a). *Etnoloji Sözlüğü*, Ankara: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Örnek, S.V. (1971-b). *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Özbek, F. (2020). *İslam’da Spor, Oyun ve Eğlence*, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, N. (2005). *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öztürk, Ö. (2009). "Ritüel", *Folklor ve Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Phoenix Yayınları, ss. 950-955.
- Pırlanta, İ. (2015). Hz. Peygamber Döneminde Eğlence Hayatı, *Turkish Studies*, 10 (1), ss. 635-658.
- Podilchak, W. (2013). "The Social Organization of Fun", *Loisir Et Societe/Society and Leisure*, 8 (2), ss. 685-691.
- Punch, K. F. (2006). *Developing Effective Proposals*, London: Sage.
- Radcliffe- Brown, A. R. (1968). "Din ve Toplum", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Çev. Ünsal Oskay, 23 (4), ss. 301-329.
- Selçuk, H. (1990). *İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Beden Eğitimi*, İstanbul: Ders Kitapları A.Ş.
- Serahsî, (1324). *el-Mebsut*, XXX, Kahire.
- Sümbül, M. (1997). Halk Oyunlarının İşlevleri, *Folklor/Edebiyat*, Sayı: 11, Yıl: 2, ss. 120-141.
- Tirmizi, M. (1981). *es- Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Türk Dil Kurumu, gov.tr.

Türkçe Sözlük-1, (1998). 9. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uludağ, S. (2005). *İslam Açısından Müzik ve Sema*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Van Gennep, Arnold. (1960). *Rites of Passage*, Chicago: The University of Chicago Press.

Wach, J. (1990). *Din Sosyolojisi*, Çev. Ünver Günay Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınevi.

Yaman, A. (2011). *İslam Aile Hukuku*, İstanbul: İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Yaran, R. (1994). "Düğün", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 10, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 15- 26.

Yenibaş, H. (2012). "Nikâhı İlan Ediniz Hadisi Bağlamında Nikâhın Sosyal Yönü", *Dinlerde Nikâh, Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı* (06. 08. 2012), Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, ss. 423-437.

Yeşil, Y. (2012). *Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri ve Bu Ritüellerde İcra Edilen Türler*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yetim, A. A. (2000). "Sporun Sosyal Görünümü", *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5 (1), ss. 63-72.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zeydan, C. (2013). *İslam Uygarlıkları Tarihi: I-II*, Çev. Necdet Gök, İstanbul: İletişim Yayınları.

Extended Summary

This research addresses the family, considered the foundation of society, and its transitional periods (birth, marriage, and death). Due to our topic, we specifically address certain games, entertainment, and rituals performed during the marriage process. These rituals are examined in terms of their relationship to religions in general and Islam in particular.

The relationship between marriage and marriage ceremonies, a fundamental step in the family's foundation, and the Islamic requirement of publicity constitutes one of the key questions of our research. All rites and rituals, such as games, entertainment, and music, performed during marriage and marriage processes are not only considered activities but also evaluated and interpreted in terms of their psychological and sociological dimensions, or rather, their contributions to society. This research utilizes the Document Analysis Method, which relies on written sources and materials. Document Analysis, used in the social sciences, involves processes such as obtaining documents, verifying their reliability, establishing semantic relationships, analyzing data, and reaching conclusions through evaluation.

Rites of passage play a significant role in an individual's religious life. One of the most important rites of passage is the incorporation of newly-born children and young people into the adult community, in other words, their transition from one age category to another. When a child is first born, they are merely biological beings, unaccepted by either their family or their community. Only after certain rituals are they integrated into their community can they truly integrate. Similarly, transitions are also considered important for birth, marriage, and death, and are celebrated with various ceremonies. Similarly, in the case of marriage, a young person from the bachelor group is only accepted into the married community and the head of the family through rites and rituals.

Although marriage takes place within the framework of different customs and beliefs across societies, it has become a significant transitional period in every society. Transitional periods are considered fundamental landmarks and significant thresholds, representing change and differentiation in a person's social life. Activities such as rituals, ceremonies, and entertainment held during transitional periods communicate the shift in an individual's social status and roles. Having entered a new group, status, and role system, the individual simultaneously integrates with those of their own rank.

Practices and rituals such as games, entertainment, music, competitions, and sports have been valued and practiced in almost every phase of life throughout human history. People who constantly perform the same, routine tasks under intense work conditions often find relief and happiness in such activities when boredom sets in. These activities play a significant role in the formation and shaping of children's personalities and identities. They foster team and group spirit, foster a sense of belonging, and foster the habit of sharing. A child's development in this sense is at least as important as their physical development. Rather, these areas of development should be considered holistically, not in isolation. Social activities, such as sports competitions and all other forms of entertainment and games, also educate and discipline people. It significantly contributes to the establishment of moral principles and the ingraining of positive emotions and thoughts such as sharing, justice, truthfulness, perseverance, and diligence. It plays a significant role in diminishing inherent human tendencies such as destructiveness and aggression, and in channeling accumulated negative energy, especially in young people, into positive channels. Various games, entertainment, and other sporting activities relieve stress and anxiety, bringing relaxation and happiness.

As previously mentioned, transitional rituals offer numerous benefits, such as fostering social peace among individuals, socialization, integration, solidarity, the formation of a spirit of teamwork and belonging, and the establishment of a sense of struggle and progress.

Islam has placed great importance on the family institution, such as marriage and marriage, from its very inception, and has shown the necessary care to ensure it is built on solid foundations. The best example of this can be seen in the three conditions of marriage established in Islam to fully ensure the legal consequences of marriage. The first condition is that the marriage be solemnized with at least two witnesses. Since this is not considered sufficient, the Prophet recommended that the marriage be public through various means, such as offering a tambourine, entertainment, and food. Another condition is that the marriage be based on mutual consent.

The health, peace, and happiness of society depends on the peace and happiness of families. According to Islamic thought, the legitimacy and permissibility of a family depends on the fulfillment of the conditions of marriage. As mentioned earlier, the primary requirement is that the marriage be performed with the testimony of at least two witnesses. Establishing a family, the most fundamental unit in transmitting social values to individuals, with the testimony of at least two witnesses is not only a means of proving the existence of a family in the event of disagreement or dispute. Furthermore, the marriage contract also grants legitimacy within social life. However, for this legitimacy to gain a social basis, other measures are required, in addition to two witnesses.

Considering the Prophet's recommendations on the matter, it becomes clear that simply performing the marriage ceremony in the presence of two witnesses is not sufficient to publicize it, gain publicity, and social legitimacy. However, additional measures, such as announcing it to a wider audience through the playing of tambourines and the offering of refreshments, are also necessary. Following these recommendations of the Prophet will allow the couple to share in their joy, highlight the importance of marriage as a serious social duty rather than a clandestine affair, and simultaneously ensure social legitimacy and publicity.

While there are many social benefits to celebrating marriages and weddings with various entertainment events, two of the most significant reasons stand out. Marriage, more than simply the coming together of two people, is, above all, a social phenomenon that affects everyone. Therefore, people celebrate weddings by turning them into festive celebrations with various games, entertainment, and activities. This way, not only two individuals or two families but everyone in society experiences this beauty and joy. Another important reason is that the marriage contract is announced to the public through musical instruments like the tambourine, thus ensuring the publicity of the marriage ceremony.

A common understanding and consensus has emerged among Islamic schools of jurisprudence regarding the announcement of marriage and the proclamation of marriage. Therefore, the proclamation of marriage is considered essential in Islamic legal understanding. While these schools of jurisprudence differ on the means of publicity in marriage, they also agree that the marriage should not be kept secret between two parties. According to the Maliki school of thought, the announcement of the marriage is a prerequisite for the marriage. Even if the parties consummate the marriage in the presence of two witnesses and wish for it to be kept secret, the marriage is deemed invalid.

Although the other three schools of jurisprudence, excluding the Maliki school, do not accept the announcement as a condition for the marriage, it is considered a view that deserves careful consideration as it eliminates certain drawbacks.

As can be understood from the explanations provided so far, the Prophet Muhammad (peace be upon him) wanted the marriage to be announced to the public (aleniyyet) by playing the tambourine and organizing various entertainment activities, in addition to the testimony of two witnesses at the marriage ceremony. He also desired that the marriage be celebrated with joy. He wanted the marriage to be announced to the public (aleniyyet) through means such as music (tambourine), games, entertainment, and feasts called velime (a feast), thus eliminating suspicions of adultery, and he himself participated in these festivities.

The Prophet Muhammad (peace be upon him) prohibited all forms of entertainment and games, which were practiced during the pre-Islamic era of ignorance and included forbidden acts such as gambling, extravagance, alcohol, and adultery. He also legitimized certain forms of entertainment by purifying them of religiously forbidden acts and behaviors.

The Prophet always desired and valued the common ground for all Muslims to live in joy, happiness, and joy, and one of his recommendations and practices to ensure this was as follows:

The Prophet Muhammad (peace be upon him) generally led Eid prayers in an open space in Medina, known as a musalla. Even if menstruating women were unable to pray, he encouraged them to come to the musalla to share in the joy and excitement of the holiday and to boost their morale and motivation. He even commanded those who lacked clothing to borrow one.

Examples from the Prophet's (peace be upon him) verbal and practical practices clearly demonstrate Islam's perspective on weddings, entertainment, and communal celebrations. However, it seems impossible to explain the practice of all kinds of forbidden speech and actions at weddings today within the framework of Islamic Sunnah. Furthermore, while games and entertainment were personally recommended by the Prophet (peace be upon him), provided they are within the bounds of law, it is also inappropriate to turn joy and happiness into a time of mourning and lamentation by singing elegies and laments at some wedding ceremonies.

As a result, it is understood that there is no religious objection to organizing ceremonies and rituals such as games, entertainment, music, etc., in order to make the marriage public according to the traditional culture and customs of each society, provided that they do not exhibit the acts and behaviors that Islam has forbidden.